

Hamvas Béla:

René Guénon és a társadalom metafizikája

I.

René Guénon nevének tulajdonképpen már régen ismertnek kellene lenni. Még a húszas évek elején történt, hogy a „Voile d’Isis”-be dolgozni kezdett. Első általános érdekű könyvei ugyanakkor jelentek meg. Ezek a művek az újabb idők legérdekesebbjei közül valók. A tárgy mindig meglepő, a hang lebilincselő, a gondolkodás éles és gyors, a következtetés eddig nem sejtett összefüggéseket nyit meg, az igazságérzet meg nem vesztegethető, a tudás oly lenyűgöző, gazdag és sokoldalú, hogy aki egyszer megértette szándékát, megbűvölve kénytelen követni.*

A könyvek terjedésének ez mind kedvező feltétele. Mégis, bár a szerző a ma legégőbb kérdéseit veti fel és, bizonyos, minden ma élő gondolkozónál – kivéve az orosz emigránsokat (Mereskovszkij, Ivanov, Bergyajev, Uszpenszkij) – mélyebbre száll, a „Crise” és az „Autorité spirituelle” megjelenése óta már tíznél több év múlt el, nem ismerik. Mindössze Leopold Ziegleren és Giulio Evolán látszik meg, hogy Guénon hatása alatt olyan útra léptek, amelyre előbb-utóbb elkerülhetetlenül mindenkinek rá kell lépnie, vagy azt legalábbis érintenie kell. Ezek a művek mellőzhetetlenek. Több tanítványa van, a többi közt André Préau, akinek kínai kommentárja az „Aranyvirág”-hoz néhány lapon eléri azt, amit Max Müllertől Richard Wilhelmig nyolcvan év három tudós generációja nem tudott: az őskínai társadalmat megértette és kifejtette. Ez a mű egyébként szemben áll C. G. Jungot is, akinek „Aranyvirág”-kommentárját csaknem egészében hatályon kívül helyezi, illetőleg ezen a nyomon kitűnik, hogy Jung nem járt helyes úton.

A „Voile d’Isis” köré csoportosulók most Guénon vezetése alatt minden eddigi szellemi vállalkozásnál nagyobb és jelentékenyebb munkába fogtak: a már kiadott és még kiadatlan történelmi iratok alapján rekonstruálják az ősemberiség szellemiségét. E munkának, akárhogyan is nézi az ember, világtávlata van. Sajátságos, hogy azok a kutatók, akik hasonló tárgykörrel foglalkoznak, mégsem tudnak felőle. Az egyébként éberem figyelő Keyserling még legutóbbi művében (Vom persönlichen Leben) sem ismeri. Geiger már azóta írta könyvét (Die indoarische Gesellschaftsordnung), amióta Guénon már Evoláig és Zieglerig eljutott, de nem említi. Ugyanúgy Hilko Wiardo Schomerus sem hallott felőle, pedig több könyvében nagy hasznára lehetett volna. Úgy látszik, a német tudományosságban mindig van valami vakság, amely semmit sem akar észrevenni, ami a német határon túl történik. Pedig ebben az esetben többről lenne szó, mint egyszerű tudományos eredményről. Guénon nemcsak az újkori racionalista materializmust és pozitivistá pragmatizmust veti el. Ezt megtették mások, németek is. Guénon szembefordul a középkor óta meghonosodott egész európai tudományossággal (Verwissenschaftlichung des Geistes, ahogy Ziegler mondja), amelyet az emberi szellem leszűkített, profán, inferioris töredékének tart, amelyet teljességgel megbízhatatlannak mond, és végül minden fenntartás nélkül megvet és megtagad. René Guénon művei, úgy látszik, mint Evola és Ziegler számára, ma csak olyan embernek jelentenek lényeges és elhatározó lépést, aki az újkor egész filozófiáját és tudományát végignyomozta, de az ötszáz év egész világában egyetlen abszolút gondolatot, egyetlen szilárd kiindulópontot, egyetlen kétségbevonhatatlan igazságot sem talált. Sőt ennél több: azt,

ami az újkori Európában abszolút kiindulópont és igazság lehet, azt azoknál találja meg elnyomva, torz alakban, töredékesen és elsápadva, akiket a tudomány fantasztáknak, rajongóknak, misztikusoknak bélyegzett, és komolyan se vett. Ebben a tekintetben Guénon munkája hasonló Nietzschééhez, bizonyos megszorításokkal Scheleréhez. Éppen ezért Guénon csak azok számára a jelenkor legelhatározóbb és egyetlen lehetséges szellemi lépése, akik tíz-húsz-harminc évi munka után az újkori ember egész tudományos és filozófiai törekvésében csalódtak és azt kiábrándultan félretették. Ilyen ember ma természetszerűen kevés van. Guénon szellemi lépése, következményeiben elhatározó gondolata végtelenül egyszerű: a hagyomány.

II.

Adott példán az egész azonnal érthetővé válik. Ez a példa: az arany. Amikor a spanyol hódítók Mexikóban, a Yucatan-félszigeten és Peruban az ősmexikai társadalmat megismerték, feltűnhetett az aranyaknak és az uralkodónak közeli vonatkozása. Akkor ezt senki sem értette. Az arany nem volt pénz, nem volt vagyontárgy, nem volt a mai értelemben vett ékszer és dísz. Úgy látszott, minden arany az uralkodóé volt, bárhol találták és bárhol lett légyen. Az uralkodó azonban a fémmel nem élt. Az inkának a feljegyzések szerint tilos volt más tárgyhoz nyúlni, csak ami aranyból volt. Arany evőeszköz, tányér, csésze, bot, kardmarkolat, buzogány, trónus, csat, tű, gomb, saru. Fényűzésről szó sem lehetett. Elpuhultságról még kevésbé. Valami azonosság volt az uralkodó lényé, az arany és az uralkodás ténye között. Amit meg lehet találni az ősi egyiptomi, kínai, hindu és közeli keleti társadalmakban is. Ez a súlyos, tompán tündöklő, varázslatos fém napszerű ragyogásában, mint a megfagyott fény magát az uralmat jelentette. De gyökeresen másként, mint ahogy az uralmat ma értik. Az uralom nem volt örökös aktivitás, mint nálunk, a hatalmi ösztön szüntelen tevékenysége. Az uralom passzív tény, ahogy passzív a nap, amikor csak van, és meleg sugarai életet fakasztanak. Az uralkodó aktivitása a nemcselekvés (Tao). Nap – arany – uralkodó rokonok, ha nem is földi, de kozmikus távlatban. Analógiák. Ezért a kínai uralkodó az Ég Fia; Egyiptomban Ra a Napisten inkarnációja; Indiában ezt éppen úgy tudják, mint Mexikóban. Hogy a hagyományt minden korban és minden emberfaj között, még egészen későn is egyöntetűen értik, arra példa XIV. Lajos, aki magát napkirálynak nevezte. A nap csak más szó arra, hogy isteni, mert a nap istenszimbólum. És amikor az arany csak az uralkodóé, ez annyi, hogy az arany csak a napé, vagyis az arany a nap maga és ez mind csak szimbólum és analógia: a középpont jele: Isten.

A nagy dolog azonban csak most következik. Az arany nem az uralkodó tulajdona, hanem az istené. Senki ember fia, húsból levő lény nem mondhat belőle magáénak egyetlen szemet sem. Kínában, Indiában, Egyiptomban, Peruban, Óskaldeában a profán embert, aki magánál aranyat tartott, mindenki szentségtörőnek tartotta. Egészen természetes, hogy meg kellett halnia. Mert aki a maga számára egyetlen darab aranyat elrejt, az elrejt egy darabot a mindenkinek kijáró fényből és naptól és az eldug a maga számára egy részt a hatalomból, amihez nincs joga. Önző és egyéni célra lefoglal önmaga számára valamit, ami az egész világnak. Ennél elvetemültebb bűn egyáltalán nincs. A materializált napfény elrejtése annyit jelentett, hogy a kozmikus rendet megzavarta és az isteni szimbólumot meggyalázta. Az arany a templomon van és a templomban van, és egyedül istené, aki az emberre sugározza. Ha az uralkodót aranytárgyakkal veszik körül, nem azt jelenti, hogy a fém most az ő zsákmánya, ahogy nem zsákmány számára az uralom és hatalom sem. A király is csak szimbólum és ör. Phylax, ahogy Platón a Timaiosban mondja. Így tanítja ezt a Taoteking, a Veda, Zarathusztra is. Minden ősi hagyomány egyöntetűen a föld minden részén Perutól Kínáig tudja, hogy az arany a napfény, az uralkodó az Istenség földi megnyilatkozása – az ember fölött áll

elérhetetlenül és hozzányúlhatatlanul. A királyi szimbólum, a korona, arany fejdísz, arany napkorong, csak az ő fejét övezheti.

Hogy a kép még mélyebb, élesebb és igazabb legyen, még a negyedik motívumot is fel kell tárni. Ez a motívum: az idő. Az arany és az idő metafizikai vonatkozása elég világos az ilyen kapcsolatokból, mint: aranyidő: aranykor, vagy: „az idő pénz”, ahol a pénz tulajdonképpen aranyat jelent. Az idő egyenértéke az arany. Ha valakinek életéből időt igényelek, azt arannyal kell kárpótolnom, mert ez az egyedüli, ami az elveszett időnek megfelel. Az embereket nem is munkájukért fizetik, hanem idejükért, az eredményért való fizetség már kései és anyagi gondolkozás tünete. Akitől napot veszek el, annak napot kell visszaadnom. A nap az idő ura és magát az időt is jelenti, s ahogy az arany nem egyéb, mint tömény napfény, nem egyéb, mint tömény idő. Az arany materializált örök. Ezért: – drága. Vannak percek és órák, amelyeket: „nem lehet megfizetni” – van, amikor az ember „semmi pénzért” nem tesz meg valamit – van, amit „Dárius kincséért sem hagyna el”. Íme így együtt van a négy elem: a nap, az uralom, az idő, az Istenség. Ez az arany.

Amíg az arany eljutott mai stádiumába, amikor valuta, fizetési eszköz, pénzfedezet lett, félvilági némberek, tőzsdebizományosok, filmszínészek ékszere, cigarettatárca, óratánc – nagy utat tett meg. Mindjárt ki lehet mondani, hogy: lefelé. A király elkezdte a fémet a magáénak tekinteni. De ugyanakkor a középpontban már nem Isten állott, a kozmikus Nap, az életfenntartó transzcendens Hatalom. A király ember lett és nem az isteni Phylax. Az arany az ő magántulajdona. Már csak zsákmány és luxus. De ugyanakkor a kozmikus isteni fény elhomályosult, és ugyanakkor az aranykor letűnt. Mert miért kisebb bűn, ha a király rejti el az aranyat a világ elől, mintha a közönséges tolvaj? Amikor az aranyat az első király zsebredugta, zsebredugta az emberfölötti Isten-Hatalom korlátlan jóságát és éltető erejét, magának foglalt le belőle részt és ezzel megtörte a mindenkire áradó fény erejét, amely az aranykort fenntartotta. A királyé lett – egyéni, önző, démonikus, feketemágusi. A gátlástalan fény már nem ragyogott az életre, s a föld elhomályosult. Az idő megzavarodott. Ezt a lépést minden keleti szentkönyv ismeri, a Veda éppen úgy, mint a Taoteking, Egyiptomban éppen úgy tudnak róla, mint Iránban és Peruban.

A második lépés, amikor az arany már a király kezéből is kicsúszott, és még lejjebb zuhant a harcok lovagi, szanszkrit szóval: a ksatrija kezébe. Még lejjebb, amikor a vaisija zsákmánya lett. Már pénz. Kereskedelmi cikk. Már napfényt vesz magára a kis boltos felesége, arannyal fizetik az állati húst, a földet és a répát. Arannyal mindent el lehet érni. Már a kereskedő. De az arany itt sem állott meg. Lezuhant a sűdra közé, s az aranyért elkezdtek gyilkolni a csavargók és útonállókat és kalózkodók, és arany lett a tömeg álma. A csöcselék is hozzájutott az aranyhoz és mindenki olyan koronát csináltat magának, amelyet akar, ha tud. Mert most már egyetlen dolog dönt: kinek mennyi aranya van. Akinek több van, az hatalmasabb, erősebb, kiválóbb, boldogabb. A nap leszállt a lovag, aztán a kereskedő, aztán a tömeg közé. Az idő követte: a kor mindig töredezetten, sötétebben, nyugtalanabban lett. A hatalom az arisztokrácia kezéből a kereskedő polgár, végül a nép kezébe került. A sűdra kezében az arany már nem szimbólum, hanem csak anyag: fém. Azt nem veszi észre, hogy az arany semmit sem veszített eredeti természetéből és ma is éppen olyan jele a hatalomnak, a napnak és az isteni erőnek, mint az ősidőben volt: materializált napfény és az Aranykor szimbóluma. De azzal, hogy leszorul az anyagba, gonosszá vált. Mindenki tudja, mi az aranyláz, – hatalomláz gazdasági láz – Alaszka mezői, Ural bányái, a spanyol hódítás, az amerikai bankok safe-jei beszélhetnének róla – a modern élet nagy pokoli rúgó, kétségbeesett vadság, amivel az ember a gazdaságért lohol – a vér és az arany –, mindez elég világosan jelzi, hogy itt a démonivá lett

sárga fémről van szó, ami nem egyéb, mint a hatalom. De ki tudja látni e merész, fantasztikusnak tűnő szimbólumban a katasztrófát?

Íme: az arany példázata.

III.

Ezt a példát Guénon nem beszéli el. Mindössze csak illusztráció, amelyben az ember bemutatja a hagyomány szerint való gondolkozást. Guénon a modern ész mint a tudás és megismerés eszközét elvetette és helyébe a szellemi intuíciót (intuition intellectuelle) tette. Elvetette a modern tudományt és helyébe a hagyományt tette. Az emberi tudást nem a haladásban alapozta meg, hanem: az ősemberiben.

A hagyomány első emléke ismeretlen. A legrégebb feljegyzett mű, amit ismerünk, az egyiptomi papírusok, a Védák, az őskínai művek. De ezek előtt már volt hagyomány, amit élőszóval adtak tovább.

Guénon hagyománya „a metafizika területe, tökéletesen független mindentől, ami nem teljesen érdekekfölötti, és ami nem tartozik a tiszta igazság birodalmába”. Ez az esprit traditionnel az egyetlen legitim alap, amin az ember tartózkodhatik. Aki erről az alapról letér, önmagára katasztrófát idéz. Csak egy tudás van: a hagyomány; csak egy rend: a hagyomány; csak egy törvény: a hagyomány. A modern kor (újkor) azt hitte, hogy a haladás eszméjétől vezetve túljutott minden eddig ember által elért magasságon. De a modern kor az esprit antitraditionnel jellegzetes képviselője. A tudomány alacsonyrendű ismeret (connaissance inférieure), amellet illegitim, profán. A mai tudomány nem is egyéb, mint az ősi tudások foszlánya. A haladás: regression de l'intelligence. A különböző tudományok a tiszta hagyományos tudás illusztrációi profán szempontból. Az egész modern tudásnak nincs alapelve – vagyis az alapelv a nihilizmus. Az ész, amely ennek a tudománynak alapja lehetne, merő negatívum: a szellemi intuíció megtagadása. Pedig: „kétségtelen igazságokat csak intuícióval lehet megtalálni, intuícióval, tehát: csalhatatlanul”. Persze ezt az intuíciót nem szabad összetéveszteni azzal, amit a modern filozófia annak hív. A hagyomány szellemi intuíciója nem ésszerű, hanem észfölötti.

A társadalmi világban is ugyanazt az illegitim és rendetlen zavart látni, amit a tudományban és a gondolkozásban. Az alapot itt is elhagyták. A hagyományt megtagadták. A hagyomány pedig nem önkény, nem teória, hanem az emberi lét egyszersmindenkori megalapozása – az ősi tudás, amely minden időre, emberre, korra, fajra, társadalomra érvényes. A modern korban azt hitték, hogy új igazságokat gondoltak ki; „az igazság nem lehet soha új, mert az igazság nem az emberi szellem terméke – tőlünk függetlenül van és mi csak megismerhetjük”. De ha már megismerték, attól soha büntetlenül eltérni nem lehet. Az a tény pedig, hogy az igazságot, mint ma, praktikus szempontból ítélik meg, egyszerűen nevetséges. Az igazság természete metafizikai és minden gyakorlat fölött áll. Az újkor naturalizmusa, amely ezt a gondolatot föl-fölvetette, tulajdonképpen a metafizika, s így a hagyomány megtagadása.

IV.

Ahogy az aranyról írt fejezetből és a hozzáfűzött néhány megjegyzésből kitűnik, René Guénon tradíciója olyan univerzális és alapvető gondolat, amelynek tényleg csak egy jellemző fogalmi jegye van, és ez az, hogy: metafizikai. Ami körülbelül azt jelenti, hogy történetfilozófia, történet, társadalomtudomány, világszemlélet, karakterológia, antropológia

egyetlen pontban találkozik. Guénon tehát olyan univerzális alapot vet meg, amelynek azon kívül, hogy metafizika, történeti távlata is van. De még valami fontos: ez a metafizika nem az övé, hanem az ősemberiségé, és mindenkori emberiségé, mert ez az egyetlen, igaz, legitim, ez az abszolút doktrína. Guénon tudása kiterjed mindarra, ami az emberiségben primér jellegű: egyiptomi, iráni, hindu, kínai, ősamericai, ógörög, őskeresztény feljegyzésekre és művekre, s úgy tűnik, az ő vezetésével ez a szétszórtnak és legnagyobb mértékben heterogénnek látszó gondolkodás és tudás valóban egységgé alakul, olyan egységgé, amelyről tényleg úgy látszik: ősi tudás és örök hagyomány. A tradíció: *synthése compléte*. Nem vallás. Vallás sok van, hagyomány csak egy. A történeti vallások az egyetlenegy vallásfölötti hagyomány vetületei egyes fajokban, népekben és korokban. A tradíció minden szellem forrása, eleje és kezdete – őstanítás a létről, a rendről, az emberről, a társadalomról, a történetről, a vallásról és az életről. „Mindaz, ami van és mindenki, aki van azon a módon, ahogyan van, szükségszerűen részesedik az univerzális princípiumokban, és semmi sincs, ami ezen a részesedésen kívül lehetséges . . . ezek a princípiumok pedig örökkévalóak, megváltoztathatatlanok, állandóak, az isteni értelemben véve „élő valóságok”.

Aki ebből a hagyományos metafizikából a társadalomra vonatkozó tudást külön akarja venni, a következőket hallja: a hagyomány rendje, hogy az emberiség éppen olyan hierarchikusan éljen, mint az ember. A szellem vezesse, az erő pedig a szellem szavát kövesse, az ökonómia az erőnek engedelmessé válik, az anyag pedig az ökonómiának. Ez a négy életfunkció a társadalomban a négy kaszt. A szellem a bráhman, az erő a ksatrija, az ökonómia a vaisija, az anyag a súdra. A pap, a harcos, a kereskedő és a munkás. A legmagasabb rendű tevékenység a papságé, mert a szellem mindent megelőz és mindenek fölött áll. A papi rend funkciója „a hagyomány tanításainak megőrzése és továbbadása, s ez a hagyomány őrzi a szociális organizáció törvényeit és az alapvető elveket”. A bráhman öröksége a tiszta metafizika. Nemcsak Indiában volt így. Minden ősi társadalom ebben a rendben élt. Guénon azoknak a párhuzamoknak felsorolásában, amelyek ezt aényt igazolják, kifogyhatatlan.

A papság fensőbbiségét a harcos lovag döntötte meg. Ez az a korszak, amiben az arany már nem a templomé, Istené, már nem a fény, a hatalom, az örök, az aranykor szimbóluma, hanem elkezd humanizálódni – démonizálódni: belevegyül a sorsba és az ördögi sárga fémmé válik, amelyért elkezdenek ölni, és elkezdődik a harc, a vérontás, a háború. Az aranykor letűnt. A lovag, a nemes, az arisztokrata, a harcos lép előtérbe, ami annyit jelent, hogy az erő a szellem fölé lép. A szellem és a hatalom egyensúlya megbomlik: nem a szellem mondja meg, mit kell tenni, hanem a hatalom előzetes szellemi elhatározás nélkül cselekszik. Ez a bomlás kezdete. Ezzel életbelépett mindennemű transzcendens elv megtagadása. A pap a szellemiség őre. A társadalom nyelvére fordítva ez a tény: az autorité spirituelle-nek kell lenni legfelül. A harcos nem vezethet. A harcos csak az erőt szabályozza. Ez: *a pouvoir temporel*. *Les hommes, qui sont faits pour l'action, ne sont pas faits pour la connaissance*. A hagyományos alapon álló társadalomban a funkciót annak kell betölteni, aki arra való és annak született: a pap legyen pap, a harcos harcos. A pap a szellemi ember, aki a törvényt ismeri és akinek transzcendens tudása van. A harcos az erő embere, aki a törvényt végrehajtja. Az autorité spirituelle a szellemi tekintély: a szemlélő típus és funkció; a *pouvoir temporel* a végrehajtó és cselekvő hatalom, az aktív típus és funkció. Az utóbbi az előbbinek alá van rendelve, mint a kar ereje alá van rendelve az agyvelő és a szellem gondolkodásának és elhatározásának (*pouvoir temporel – une délégation de l'autorité spirituelle*). Ha a cselekvésből a szellem hiányzik, akkor gonosz és értelmetlen (*un vaine agitation*).

A harcos előtérbe lépett és magával hozta a harcot: a háború metafizikáját: ez a cselekvés elsőbbsége a szellem fölött. Ezzel a tettel az alul levő kasztokat felkavarta és a hagyományos

rendet felfordította. Ez a világtörténeti fordulópont Kr. e. a VI. évszázad ideje: Lao-ce, Kung-ce, Buddha, az utolsó Zarathusztra, Hérakleitos, Pythagoras megjelenése, a történeti idő kezdete, a modern ember születése, az aranykor végleges letűnése, a lázadás, gyűlölet felszabadulása, a kasztok felborulása és a válság első lépése.

V.

René Guénon tudása sokkal gazdagabb, könyveinek tartalma lényegesebb és a hagyomány gondolata univerzálisabb, semhogy itt most csak kísérlet is történhetnék arra, hogy az ember egész művét ismertesse. Ezidőszerint ez még különben is lehetetlen lenne. A hagyomány lényeges részeit már kifejtette ugyan, főként a hinduizmusról szóló könyveiben. Az egyetemes hagyomány megalapozása azonban csak most folyik s a teljes feltárás talán egyhamar nem is várható. Guénon tanítványaival együtt, mint mondják, jelenleg Egyiptomban él, ahol az ősi egyiptomi és muzulmán tradíciót kutatja, miután többen az anyagot Távol-Keletről, Tibetből, Iránból, Észak-Afrikából, a kelta világból és Amerikából már összehordták és állandóan hordják. Ilyen kísérlet a hagyomány egységére Guénon alapján Ziegler Leopold „Überlieferung”-ja. Az összefüggések megtalálása mindenképpen korszakalkotó szemlélethez fog vezetni, s ezekre vonatkozóan egyelőre minden szó korai.

Még csak néhány szót a jelenről: ma, Guénon szerint, a Kali-yuga (Sötét kor) legvégén tartunk, amikor az arany elmerül az anyagban, aprópénzre váltódik, vérrel és kosszal mocskolódik be, ami annyi, mint: a hatalom és a szellem, a hierarchia és a rend széttörve, megcsúfolva feloszlik. A korszak után már nem következik semmi. Lejjebb süllyedni lehetetlen. Ez az apokalypsis – amiről a Védák éppen úgy tudnak, mint az Eddák, az egyiptomiak, kínaiak és az Új Testamentum. A modern ember nem akarja komolyan venni – mindez fantazma, vallás, vízió, mondják ma. S ezzel teljesítik be sorsukat, hogy nem hisznek annak, amit tízezer évvel ezelőtt is tudtak. Mialatt a tudomány szájalomraméltó automatizmussal még folyton haladásról és az emberi ész erejéről beszél, a politikába merült hatalom észvesztetten kapkod megoldás után, a megtévesztett tömeg világbékéről és testvériségről álmodozik – azalatt a hagyományos tudás látja, hogy a helyzet menthetetlen és egy nagy világekorszak befejeződött. Elkövetkezett a krízis – discernement des esprits –, ahogy a Jelenések könyve írja: a jó magot elválasztják a rossztól. Az elválasztás ideje a válság maga. Az út véget ért s most vissza kell térni az eredethez. A visszatérésben nem lesz mindenkinek része. A discernement des esprits annyit jelent, hogy: a termő és terméketlen szellemek elválasztása. Ez a válság értelme. A termények a megújulás felé tartanak. Guénon szerint az első jel, hogy megtaláltuk a vezetőt: az örök hagyományt. Ez fog bennünket visszavezetni a kezdethez, az új induláshoz és a megújuláshoz. A válságról szóló könyvében nem csinál titkot abból, hogy a korszak vége, az ítélet, a discernement, az elválasztás – rettenetes lesz. Igen kevesen vannak a választottak: De aki az, abban máris szenvedélyes kívánság él, hogy a mai hamis humanizmustól, testvériségeszméktől megszabadulhasson és elhelyezkedhessék a hierarchiában. Ezt megelőzi a hagyomány szellemének restaurációja – c'est l'unique remède du désordre actuel. A társadalom, mint minden életteljes korban, még az európai középkorban is, utoljára, megszűnik részvénytársaság vagy munkatábor vagy kizsákmányolt csőcselék lenni, visszatér az eredeti hierarchiába, az emberi természetnek megfelelő rétegekbe, tekintet nélkül, hogy azt osztálynak vagy kasztnak hívják. Visszatér a szellem által irányított rendhez, amelynek alapja és lényege mindig a metafizika volt és mindig a metafizika lesz.

Jegyzet

* Ezek a könyvek a következők: Introduction générale á l'étude des doctrines hindous. 1921. – Le théosophisme: histoire d'une pseudoreligion. 1921. – L'erreur spirite. 1923. – Orient et occident. 1924. – L'homme et son devenir selon le Vedanta. 1925. – L'ésotérisme de Dante. 1925. – Le roi du monde. 1925. – La crise du monde moderne. 1927. – Autorité spirituelle et pouvoir temporel. 1929.